

KAUZA (114) *sb f*

k- (80), c- (29); -z- (85), -f-, -s- (28), -fz- (1).

kã- (103), ka- (4); ka- *MurzHist*; kã- : ka- *SarnStat* (58 : 3); *końcowe a jasne*.

sg *N* kãuza (19). ◇ *G* kãuzy (11) [w tym: -fi (1)]. ◇ *A* kãuzę (13). ◇ *I* kãuzą (1). ◇ *L* kãuzie (6). ◇
pl *N* kãuzy (24) [w tym: -fi, -si (2)]. ◇ *G* kãuz (15). ◇ *A* kãuzy (20) [w tym: -fi, -si (7)]. ◇ *I* kãuzami
(1). ◇ *L* kãuzach (4); -ach (3), -(a)ch (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVII w.

1. *praw. Spór, proces, sprawa sądowa; actio, actiuncula, causa, causula, formula, lis, quaestio, res Cn* [causa – sprawa, rzecz *Mącz* 42c; – sprawa przed urzędem *Calep*; sprawa sądowa, kauza – causa *Cn*] (110) : Niepilnie IchM sprawują sądy swe, co W[K]M to sam znać raczysz, bo przeto samo wiele kazu ku sądowi WKM przychodzi. *Diar* 71, 93; *DiarDop* 113; widziałem ná przeźłym Seymie v Pińrzą Sieráckiego Caufi/ ktore fye między ftronámi przez Sądy toczą *per XL annos OrzRozm* T4, T4v [2 r.], V; Przyźedźzy Márńiafz do krolá prośił áby tę kauzę odłóżył do domu/ áby iey thu iáwnie nie fadził przed ludźmi. *RejZwierc* 55v; *ModrzBaz* 90; *ZapKóscier* 1584/49; Iako y to nie dawno náftáło/ iż wżyfłtkie caufi ná Seym wyciągniono/ á gdy Trybunał ná ftał/ tedy fame tylko ná Seym *Criminales*. *GórnRozm* C3v, H, K4; *ActReg* 164; Aby tedy wiedzieć/ które kauzy do Duchowného práwá/ które do świetckiego przyfłucháią *SarnStat* 213; Gdzieby téz więc Woiewodá [...] fprawiedliwóści w miełciéch y miáfteczkách náfzych z Burmiftrzą vczynić nie chciał/ á byłby z vrzędu pozwány/ y w kauzieby vpadł/ fto grzywien tymże fpofohem przepádnie. *SarnStat* 271; iednák kauzy Duchowné zakonu Rzymfkiego ktorebykolwiek ná tym fądzie Kápturowym były fądzoné/ wolnémi czyniémi y káfuiemi od wżelákich Dekrétów *SarnStat* 876, 138 149, 153, 215, 242 *marg* (28); *KlonWor* 80.

kauza czego (1): Kauzy frymárków dóbr królewfkich w Wielkim X. Litewfkim. *SarnStat* 91.

kauza o kogo, o co (4): Náfzérfzy to iefł tytuł, y ná Rocech naczęściéy o to kauzy przypadáią *SarnStat* 1267, 661, 1165, 1177.

kauza czyja [w tym: *G sb i pron* (10), *pron poss* (1)] (11): *OrzRozm* T2v; *RejZwierc* 99v; á gdy náydą że przez práwá od potężnieyfzego ádwerfárzá trapion iefł/ wnet go wyzwolą/ y do zwierzchnóści tę cauzę iego odniofą. *ReszHoz* 122, 121 [2 r.]; *GórnRozm* A4v; *SarnStat* 175, 214, 854, 865; Y kauzy złych dlužnikow promowuie krzywe. *KlonWor* 74.

W połączeniu szeregowym (1): wedle ich pozwów/ przypozwów/ controwerfiy/ kazu/ Dekrétów/ áppelláciy/ mociy/ remifsiy/ rozpiów/ limitáciy/ y infzych punktów práwnych/ żadného nie wymuiąc *SarnStat* 855.

W charakterystycznych połączeniach: kauza duchowna, ludzka, mniejsza, przeciwna, wykřęcarska, zaczęta, zadzierzana; kauza ma być determinowana, odesłana (4), *prosekwowana; kauza dojdzie, idzie, koniec bierze, przychodzi* (2), *przypada, toczy się* (2), *wlecze się, wraca się, zostawa; od kauzy brać* (3), *odstąpić; z kauzy wpisany; kauzę continuare, kasować, mie(wa)ć* (2), *odłóżyć, odnieść, odsyłać, praktykować, prokurować* (2), *promowować, przewracać, rezerwować, wyciągnąć; w kauzie pozywać*.

Zwroty: »bronić, obrona kauzy« [szyk *zmienny*] (2 : 2): y dla tego Prokuratorzy im zá fwe pieniądze chowáią/ co ich Cauzy bronią/ żeby nie fłufznie dręczeni/ y nakładámi zbytnimi vcifnieni nie byli *ReszHoz* 121; *LatHar* 118; *SarnStat* 552, 1280.

»kauzę kończyć (a. skończyć); kauza (s)kończona« = *causam terminare JanStat* (2; 4): Mi thi causi thu na syem ktore przisli chczemi skonczicz i sprawiedliwosc wsisthke s thimi Cortizanami vczinicz ossobam thim ktore sie mienia od nich krziwdi miecz. *ZapWar* 1545 nr 2646, 1545 nr 2646; Są zaś ołobne Bráctwá/ ktore o więźniách ołobliwą pieczę y fstaranie máią/ [...] áby cauzá ich rychley fkończona byłá follicituią. *ReszHoz* 121; *SarnStat* 1165, 1177, 1201.

»odnowić kauzę« (1): Aktor gdy pozwány vmrze, nim rok y fześć niedziel wynidzie, ma odnowić kauzę. *SarnStat* 628.

»kauzę odprawi(a)ć (a. sprawować, a. odprawować); odprawowanie kauz; kauza ma być (a. aby była) odprawowana, odprawi się« = *causam iudicare a. experiri JanStat; advocare, causam defendere a. perorare, causas actitare a. agere a. defensitare a. orare, advocati munere fungi, causas versare in iudiciis Cn [szyk zmienny]* (5; 3; 2 : 1): odpráwiłyćby fye wřzythkie zádźierzáne Caufi tym obyczáiem rychłó/ bes Prokuratorow *OrzRozm* V; *Item*, żaden Pifarz y podpifek v tego łádu, v którégó siedzi, niemoże kauz żadnych fprawowác. *SarnStat* 78; Chcemy y fkázuujemy: áby kauzy o zbieglé kmiecie w łádzie zamkowym przez ftarostę były odpráwowáné [*ut causae pro kmethonibus fugitivis, in Iudicio Castrensi, coram Capitaneis experiantur JanStat* 1086] *SarnStat* 661, 154, 214, 216, 489, 742 (10).

»kauzę (od)sądzić; sądenie (a. rozsądzanie) kauz; kauza (ma być a. będzie) sądzona (a. przesądzona)« [*szyk zmienny*] (6; 3; 4): Cokolwiek przybędzie [*errata: prawi będzie*] wielkiego/ álbo ciężkiego/ to niech odnořą do ciebie: á łámi niechay mniefze Caufy łádzą. *WujJud* 85v; Krol Iego Mość [...] żeby wřzythkie *caufi* odłádzić mogł *GórnRozm* C3v; *ActReg* 5v; *Phil* L4; á wřzáków táż přędkość álbo kwápliwóść w łádeniu y odpráwowániu niektórych kauz [*in Iudiciis et causis expediendis JanStat* 631]/ flufnie nie ma byđ záchowána *SarnStat* 154, 790, 854 [2 r.], 855, 1165, 1177, 1201, 1282.

»(s)tracić kauzę; stracenie kauzy« [*szyk zmienny*] (2; 1): Iefli ftarřzy brát ftráci kauzę, młódfzy niemoże iey relewowác. *SarnStat* 797, 1279, 1285.

»kauzę wygrać« [*szyk zmienny*] (2): fkáził wnet on łádekret fwoy pierwfzy/ á ná onym co był pierwey *caufi* wygrał/ fkazał dziewiefdźiefięt tyřięcy złotyeh. *GórnRozm* 12; *KlonWor* 64.

»kauzę zawieszać« (1): A káuzę záwiefzáią á *Terminis ad Terminos*. *SarnStat* 1287.

Wyrażenia: »kauza civilis« (4): A gđzieby kto *ex ciuili causa criminalem* czyniąć/ ná Séym/ álbo zá Dworem kogo wyzwał/ tedy gdy będzie vznána przez nas ná Séymie byđ *causa ciuilis SarnStat* 855 [*idem*] 138, 149, 572.

»kauza miejs(c)ka« [*szyk 1 : 1*] (2): A żaden w tych káuzách mieyfkich [*in eisdem civilibus causis JanStat* 219] Studenty/ y żaki Akádemiiéy Krákówłkiéy [...] niemoże pozywác. *SarnStat* 203, 315.

»kauza nadworna« = *sprawa za przestępstwo popelnione na dworze* (1): Cauzy Nadworné *Curiales*, Tu dáią pozwy *in loco facti* ná Dworze. *SarnStat* 162.

»niemiecka [= *według prawa niemieckiego*] kauza« (1): *Item*, Niemieckie kauzy. *SarnStat* 162.

»kauza (nie)sprawiedliwa« [*szyk 2 : 2*] (4): *MurzHist* L4; gdyż nie nád iákiemi vpornemi á niespráwiedliwemi káuzámi łą wyłádeni ci přełózeni Páńfcy/ ále nád rozłádkiem fumnienia człówieká káżdego *RejPos* 313; *LatHar* 118; *KlonWor* 64.

»kauza potoczna« = *sprawa zwołana w trybie nadzwyczajnym, tj. poza normalnym terminem* (1):
Kauzy potoczne *Emergentes, in Hospitio citati*. *SarnStat* 162.

»kauza prawna« (1): Wygrałem caufę prawną, lecz nieprawną. *KlonWor* 64.

»kauza sejmowa« (1): I Cauzy Séymowé *ad conuentionem fta[tu]tis diebus in Comitiiis iudicentur*.
SarnStat 162.

Szeregi: »kauza i aktycja« [szyk 1 : 1] (2): w takowey mierze áppellácia/ iáko w inżyich ákctiach y
kauzách/ *indifferenter* ma byđ dopuřczona. *SarnStat* 1165, 1165.

»kontrowersyja i kauza« (1): iż wżyřcy Piřárze Ziemiřcy od iednéy kontrowerřiiéy y kauzy [*ab una
Controversia et causa JanStat* 499] nie więcey niech biorą/ ieno ieden grořz. *SarnStat* 817. [*Ponadto
w pořczeniu szeregowym 1 r.*].

»prawo i kauza« (1): A ielli by zá boiáźniá przerzeczonégo karánia odstąpił od Prává y kauzy řwéy
[*iuri et causae JanStat* 200] *SarnStat* 175.

»rzecz abo kauza« (1): Obroná rzeczy ábo kauzy nieřprawnéy. *LatHar* 118.

»kauza i sąd« (1): Iáko Stárořtá Królewřki/ ták y řam Król troiákie kauzy y řády miéwa. *SarnStat*
162.

»kauza i (abo) sprawa« [szyk 1 : 1] (2): Spráwy ábo kauzy [*causae ipsae*]/ rozmáitemi á iákmiarz
niezliczonemi limitáciami dni řádowni słuźących/ więcey niź řámemi rzeczami bywáią wwikłáne
ModrzBaz 90; *SarnStat* 1042.

W przeni [na kogo] (1) :

Szereg: »kauza a řálobnica« (1): A coź owřzem [...] gdy pocięřyzł onégo řrogiego prokuratorá
á ofkarźáczá narodu ludzkiego/ iź on iuź řobie triumfowác będye/ máiácz ná cię gotowá kauzę á
gotowá řálobnicę/ y pewny dowod ná zginienie twoie *RejPos* 249.

a. *Przedmiot sprawy řádownéy* (3) : *ZapKóřcier* 1581/25; ták Prokuratorowie nářzy řráwo/ zwřářczá
nowe Conřtitucie/ ná wřzyřtkie choć przeciwné caufi/ iáko wořkowego nořá náciágná *PowodPr* 64.

Wyrażenie: »skarbowá kauza« (1): O czym weyřrzy w Conřtitucie Séymów *annorum* 1590. y zářię
1591. iáko o niewydánié Quárty, y inné niektóre řkárbowé kauzy. *SarnStat* 139.

2. *Problem, przedmiot sporu* [*causa – sprawa, rzecz Mącz* 42c] (4) : Pátrzay teź ná quotifáciá řtárá
dawná przy thychże mieyřcach położoná/ á wyrzyřł żeć to iest dawná řtructurá dobrze przed thá caufá
ktora řie teraz toczy/ ták iź řie tu řadney zdrády nie trzeba bać. *SarnUzn* Ev.

kauza czyja [w tym: *pron poss* (1), *G pron* (1)] (2): I nie moźemy u siebie iney przyczynny naleźć,
przeřię to nam od IchM dzieje, jeno *ex libidine dominandi*, ktorej podobno bojąc się naruszyć a
wářpiác w causie w swej wołá tak tego znikáć jako tako *DiarDop* 104; *SarnUzn* E2v.

kauza o kim (1): Wiemy dobrze iáko w oney cauzie o Pořrzedniku wiele złégo nádziáłá to řłowo
TANTVM *SarnUzn* G3v.

3. [*Przyczyna* [*caus(s)a – przyczyna Mącz* 42c, *Calep*; *causa – przyczyna Cn*]:

Szereg »rzecz i kauza«: iednáź rzecz y kauzá przeciwnych efektow y řkutkow/ kauzowác y
przyczyná być niemoźe *GrodzCzyř II* 73.]

Synonimy: **1.** *aktycja, kontrowersyja, rzecz, sprawa, wspora, řáloba*; **2.** *rzecz, sprawa*; **3.** *przyczyna*.